

Figuur 3. Satellietvliegjes op prooi van *Bembix rostrata* (Foto Pieter van Breugel, Meijendel 2008).

With my own contribution concerning the capture of prey, cocoons and the cleptoparasite *Senotainia albifrons* (Sarcophagidae).

Literatuur

* Een lijst van geraadpleegde literatuur is bij de auteur opvraagbaar.

Verwarrende bijen

Rosita Moenen

Zoals de mensen weten die naar zijdebijen kijken, kunnen als oligolectisch bekend staande soorten nog wel eens op onverwachte planten foerageren en zijn hun mannetjes helemaal niet kieskeurig in het bloembezoek. Als twee soorten dan ook nog eens op dezelfde plaats nestelen, kan de verwarring compleet zijn. Het onderstaande geeft enkele van mijn eigen ervaringen weer met de klimopbij, schorzijdebij en heizijdebij.

Schorzijdebij

We zijn in Paal geweest; wat horeca, een handvol huizen en een kleine getijdenhaven. Ongeveer hier achter de vaargeul naar het jachthaventje begint het Verdrongen Land van Saeftinghe. Bij Paal werd de dijk langs de Schelde verstevigd.

Aan weerszijden van de trap naar het haventje, waar een deel van het zandlichaam was weggeschoven, waren honderden schorzijdebijen (*Colletes halophilus*) actief. Maar niet voor lang want na een paar dagen

zouden de nesten worden afgedekt met folie met daarop een laag keien. En volgens het mededelingenbord zou hierover nog een paar lagen klei komen. Schorzijdebijen kunnen geen nesten in klei graven. Het Zeeuwse landschap compenseert het op deze manier verdwijnen van kolonies door een berg zand te storten. Dat dit werkt, konden we zien bij het bezoekerscentrum. Veel zand is er niet nodig voor het ontstaan van een kolonie. Twee van de kribben in de Platen van Hulst zijn wat hoger en bedekt met dikke tegels. Ondanks de begroeiing tussen de tegels nestelden hier bijen. Maar het

waren er niet veel.

Figuur 1. Dijkversteviging bij Paal (Foto F. Bink).

Ondanks de aanwezige bloeiende asters waren er bij Paal bijen op heel andere plantensoorten actief zoals wilde peen, witte klaver, liggende klaver en verscheidene composieten. Dit is niet ongevoel. Uit onderzoek van diverse mensen blijkt dat ook een deel van het stuifmeel in een cel van andere planten aanwezig kan zijn (Bischoff, 2005; Brouwer, 2005). Toch zijn er situaties waar het waarschijnlijk lijkt dat een gehele celinhoud uit stuifmeel van een andere plantensoort kan bestaan.

In Normandië is een van de mooiste kwelders de Havre de Lessay of de St. Germain twee namen voor eenzelfde gebied. Zoals bij de meeste kwelders in Normandië is er een natuurlijke overgang van kwelder naar duinen. Voor de schorzijdebij zijn duinen het natuurlijke milieu voor hun nesten. De duinen en deze kwelder zijn een beschermd natuurgebied en dat is maar goed ook. Want niet beschermde duingebieden zijn hier voor een groot deel in gebruik voor het telen

van wortels en prei. De begeleidende plantensoort bij de wortel- en preiakker is zandkool. In een jaar dat de bijen actief waren en de zulte nog niet bloeide, werd er op deze zandkool gefoerageerd. Ook Guichard, 1974 noemde zandkool als een voor de schorzijsbij favoriete plantensoort.

Figuur 2. Blootgeschoven nesten van de schorzijsbij bij Paal (Foto F. Bink).

Ook in een andere situatie in Normandië leek het waarschijnlijk dat vreemd stuifmeel meer dan een fractie was van de inhoud van sommige cellen. In dat geval betrof het een kolonie tussen zeeraket op honderden meters afstand van de zultebegroeiing. Op een winderige dag foerageerden de vrouwtjes op deze zeeraket waarbij ze al de grootste moeite hadden op een bloem van de zeeraket te belanden, laat staan dat ze de zulte hadden kunnen bereiken. Waarschijnlijk zullen de bijen in beide gevallen, zo gauw dat mogelijk is, overgaan op de zulte.

Klimopbij

De klimopbij (*Colletes hederae*) is minder aan een bepaalde grondsoort gebonden dan de schorzijsbij. Aan de Normandische kust zat een kolonie zowel in het steile, stevige deel van het klif als in de randen van het zandpad door het duin dat tegen het klif aan de noordzijde opgestuwd was. Ik zag zulke uiteenlopende situaties waar een kolonie van de klimopbij gevestigd was, dat bij mij de indruk ontstond dat de enige voorwaarde voor kolonievorming voldoende kale grond was. De klimop mag dan best enkele honderden meters verderop groeien. Toch vond ik ook een kolonie in een volledig dichte, vergraasde situatie waar de bijen zo te zien de oude nesten gebruikten. De vraag is echter of en hoe lang de kolonie daar kan standhouden. In Normandië kwam het nogal eens voor dat een geschikte open zandplek precies tussen klimop en zulte in lag en als kolonieplaats in gebruik was door beide: schorzijsbij en klimopbij.

Heizijdebij

Welke grondsoort geschikt is voor de heizijdebij (*Colletes succinctus*)? Daar heb ik te weinig ervaring mee. Het terrein waar ik deze soort in Normandië zag vliegen was nogal gevarieerd. De heizijdebij nestelde verspreid over het terrein. De opvallende kolonie die in het begin van september in dit heideterrein actief werd, bleek van de klimopbij te zijn. Zowel de heizijdebij als de mannetjes van de klimopbij waren op de struikhei, blauwe knoop en guldenroede te zien. In een dergelijke situatie kun je je voorstellen dat de klimopbij voor de heizijdebij aangezien werd. Volgens Bischoff et al. (2005) zijn de vrouwtjes van de klimopbij wél honderd procent oligolectisch en verzamelen deze alleen op klimop. Maar mijn ervaring is dat de klimop op honderden meters afstand van de kolonieplaats kan groeien zodat dit foerageergedrag gemakkelijk over het hoofd kan worden gezien.

Toch was daar meer dan honderd jaar geleden Mayet (1875) die zich in een artikel over een kolonie van zijdebijen bij Montpellier over een aantal fenomenen verwonderde. Zo viel hem het late verschijnen op, pas half september, veel later dan van Bordeaux bekend was. Daar verschenen de eerste mannetjes half juni. Zijn collega's vroegen zich daarop af of de heizijdebij twee generaties per jaar kon hebben, maar Mayet was ervan overtuigd dat dit niet het geval was. Hij geeft ook een verklaring: zijn twee kolonies zijn zo laat vanwege hun expositie op het noorden. Maar, voegt hij eraan toe, in een gebied dat zo warm is, blijft het late verschijnen toch op zijn minst merkwaardig. Het is daarom dat het late verschijnen hem in eerste instantie in een nieuwe soort doet geloven. Ook om reden dat een klein percentage van de individuen er net even anders uitziet dan de heizijdebij. Mayet vermeldt verder dat de herfstflora niet erg rijk is, maar dat klimop, *Eruca* (een Asteraceae) en *Smilax* overvloedig aanwezig zijn en ruimschoots in de nectarbehoefte kunnen voorzien. Het is duidelijk dat Mayet met de klimopbij te maken had. Of hij de klimopbij op al deze drie plantensoorten heeft gezien, blijft echter onduidelijk.

Mayet deed deze observaties naar aanleiding van een oliekever die hij in de kolonie van de zijdebij vond. Dit was de oliekever *Stenoria analis*. Op zoek naar informatie over deze kever vond ik ook in recentere Franse literatuur nog dat op plaatsen waar de oliekever actief is de heizijdebij midden september verschijnt en tot midden november foerageert (Villemant, 2001). Verwarrend blijft het dus.

Summary

The three closely related species *Colletes hederae*, *Colletes balophilus* and *Colletes succinctus* are considered

oligolectic. They forage on *other* plants during scarcity. The males are less particular than the females when it comes to foraging. When colonies are close together and they forage on other plants, this can lead to confusion for an entomologist.

Literatuur

- Bischoff, I., 2005. Zur Bionomie und Pollenpräferenz von *Colletes halophilus* (Verhoeff) (Apidae Hymenoptera aculeata). - Symposium *Colletes halophilus* & *Epeolus tarsalis* ssp *rozenburgensis*, Emmadorp
- Bischoff, I, E. Eckelt & M. Kuhlmann, 2005. On the biology of the ivy-bee *Colletes hederae* Schmidt & Westrich, 1993 (Hymenoptera, Apidae). - Bonner zoologische Beitrage 53: 27-36.
- Brouwer, R., 2005. *Colletes halophilus* and *Aster trifolium*. Food plant of males and females of *Colletes halophilus*. - Symposium *Colletes halophilus* & *Epeolus tarsalis* ssp *rozenburgensis*, Emmadorp
- Guichard, K.M., 1974. *Colletes halophilus* Verhoeff (Hym., Apidae) and its *Epeolus* parasite at Swanscombe in Kent, with a key to the British species of *Colletes* Latreille. - Entomologist's Gazette 25: 195-200.
- Mayet, V., 1875. Mémoire sur les moers et metamorphoses d'une nouvelle espèce de Coléoptère de la famille des Vésicants, le *Sitaris colletis*. - Annales de la Société Entomologique de France 5: 64-92.
- Villemant, C., 2001. Les coléoptères Méloïdés cleptoparasites de nids d'abeilles solitaires. - Insectes 121: 7-10.

Xenos vesparum komt hogerop

Jan Smit & John T. Smit

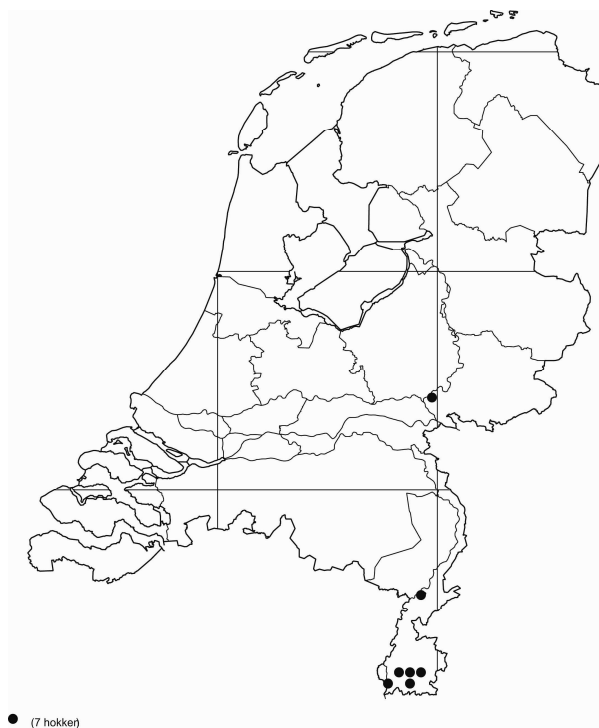
In 2005 werd de soort *Xenos vesparum* (Strepsiptera) nieuw gemeld voor de Nederlandse fauna (Smit & Smit 2005). Dit naar aanleiding van een vondst van deze endoparasiet in een vrouwtje van *Polistes dominulus* in Zuid-Limburg. In dat artikel wordt de levenswijze van de meeste soorten Strepsiptera uit ons land behandeld.

In de daaropvolgende jaren kwamen er bij EIS-Nederland meer meldingen binnen van vondsten van *Xenos vesparum*. Al deze waarnemingen werden echter gedaan in Zuid-Limburg (zie figuur 1). We kunnen op basis van de waarnemingen rustig concluderen dat

deze soort zich in het zuiden van ons land gesetteld heeft.

Sinds eind 2003 woont de eerste auteur in Duiven en meteen het daarop volgende vliegseizoen werd daar in de tuin *Polistes dominulus* gevonden. Soms wel 10 exemplaren tegelijk, met als (voorlopig) hoogtepunt in begin augustus van dit jaar met meer dan 20 exemplaren op de bloeiende venkel. Hierbij bevonden zich zowel mannetjes als vrouwtjes. Deze veldwesp is zich de laatste jaren aan het uitbreiden, zowel in ons land als in Duitsland (Smit 2003).

Op 5 juli van dit jaar zat er 's ochtends een *Polistes*-vrouwtje op een blad van de laurierkers. Ze zat lekker in de zon zich op te warmen. Het achterlijf zag er echter nogal bobbelig uit (figuur 2), wat meestal duidt

Figuur 1. Waarnemingen van *Xenos vesparum* in Nederland. Bron databank EIS-Nederland.

op parasitering door *Xenos*. Het dier is gevangen en in het achterlijf bleek zich een pop te bevinden van een mannetje van *Xenos vesparum*. Vanwege het vertrek op de volgende ochtend voor een vakantie van enkele weken, was het niet mogelijk het dier levend te bewaren, om te proberen dit mannetje uit te kweken. Dit exemplaar uit Duiven (Ac. 197.8-440.6) was op dat moment de eerste melding in ons land van *Xenos vesparum* buiten Zuid-Limburg. Tevens was dit een flinke stap noordelijk in ons land voor deze soort.

Op 16 augustus van dit jaar vond de tweede auteur een tweetal geparasiteerde *Polistes*-sen bij Maasbracht, bij de Clauscentrale (Ac. 191.2-315.5). Het betrof twee mannetjes van *Polistes dominulus*, met in beiden een mannetje van *Xenos*.